

TÜRKİYE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ VE FAİZSİZ SİGORTACILIK SİSTEMİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ TURKISH INSURANCE SECTOR EVALUATION AND IMPLEMENTATION OF INTEREST-FREE INSURANCE SYSTEM

Levent SEZAL*

Öz

Son yıllarda dünyada sigorta pazarı oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. Özellikle Türkiye bu pazarda genç nüfusu ve hızla büyüyen ekonomisiyle önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye pazarındaki büyüme potansiyeli gelecek yıllarda da yabancı yatırımcıları sigorta sektörüne çekecektir. Sigorta sektörünün büyümesi sürdürülebilir olması açısından oldukça önemlidir. Sigorta sektörünün ülke ekonomisine ve topluma olan faydaları toplumsal organizasyonlarda doğru ve anlaşılır bir biçimde aktararak topluma sigorta bilinci kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışma faizsiz sigortacılık (Tekafül) ve diğer sigortacılık sistemlerinin kavramsal çerçeveleri açıklanmış ve devamında bu uygulamaların benzer ve farklı yanları ortaya konulmuştur. Tekafül sisteminin yapısı, çalışma ilkeleri ile dünyadaki durumu ve gelişmesi incelenerek, Türkiye'deki Tekafül uygulamalarının da güncel veriler ışığındaki son durumu ortaya konulmuştur. Elde edilen verilere göre Türkiye'deki Tekafül uygulamalarının önünde çeşitli problemler olduğu, gelişme potansiyelinin yüksek olmasına rağmen yeteri kadar gelişemediği ve bu nedenle beklenen ihtiyacı karşılamadığı görülmüştür. Bu çalışmayla Tekafül piyasasının gelişmesi ve sistemin yaygınlaştırılabilmesi için çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta, Sigorta Pazarı, Faizsiz Sigortacılık, Tekafül.

Abstract

In recent years, the world has quite a strong position in the insurance market. Turkey, especially in this market, a young population and rapidly growing economy has a significant potential. Potential for growth in the coming years, the Turkish market will attract foreign investors in the insurance sector. Insurance is very important for the growth of the industry to be sustainable. The country's economy and the insurance industry the benefits to society in an understandable manner to the community organizations that accurate and it is transferred to the society increasing the awareness of insurance are required. In this study the conceptual frameworks of the Takaful and other insurance systems are explained and the similarities and differences of implementations of these systems are demonstrated. Then structures and working principles of the Takaful system are explained and implementations around the world and in Turkey are examined in the light of current data. According to qualitative and quantitative data, it is shown that there are various problems of Takaful practices in Turkey which limits the growth of the Takaful market despite its high growth potential. For this reason Takaful implementations do not meet the needs of the Turkish market.

Keywords: Insurance, Insurance Market, Interest-free Insurance, Tekaful.

Giriş

İnsanlar, hayatları boyunca gerçekleşmesi muhtemel riskler altında yaşamak zorunda olduğunu öğrendiklerinden beri, bu risklerden ve bu risklerin finansal etkilerinden korunmak amacıyla çeşitli yöntemler aramış ya da geliştirmişlerdir. Bu yöntemler; kimi zaman bireysel anlamda bir tasarrufa yönelme eylemi olduğu gibi, kimi zaman da bireylerin bir araya gelerek oluşturulan fonlar, vakıflar veya sandıklar gibi sosyal yöntemler olmuştur. Tarihten günümüze kadar birçok toplumda adı geçen yöntemler veya buna benzer örneklerin yer aldığı da görülmektedir. Zamanımızda toplumların gelişmesiyle birlikte bireylerin hayati ve mali yönden zarara uğratma ihtimali olan bu risklere karşı geliştirdiği bir yöntem olarak sigortacılık sistemi görülmektedir. Modern finans literatüründe sigorta, bireylerin karşılaşılabilecekleri risklerin gerçekleşmesi durumunda oluşacak olan zararlara karşı bir güvence/tazminat sağlamayı hedefleyen bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Aslan, 2015:94).

Sigorta ihtiyacı, kişilerin gelecekte meydana gelmesi muhtemel olaylar karşısında uğrayacağı ekonomik kayıpların, fiziksel ve mali sorumluluklarının korunması esasından doğmuştur. Kişiler mali ve ekonomik hayatları boyunca bu varlıklarını korumak isteyeceklerdir. Sigorta ile oluşabilecek riskler karşısında ekonomik ve mali varlıklarını yerine koyabileceklerdir. İnsanın yaşantısında olan ve tesadüfi olarak gerçekleşen ve para ile ölçülebilen riskleri korumak sigortacılığın işlevleri arasında sayılabilir. Diğer bir işlevi de sosyal ve ekonomik yaşamda huzur ve istikrarı sağlamaktır. Piyasada var olan diğer ürünlerden sigortanın farkı, şu anda var olmayan gelecekte olması muhtemel bir ihtiyacı karşılamak için önceden satın alınan bir güvencedir (Aybay, 2002: 21).

Sigortacılık sektörü gelişmiş ülkelerde önemli bir seviyeye gelmiş ve doymuş bir noktadadır. Bu nedenle gelişmiş ülkeler dünyada yeni bir pazar arayışına girmiş, özellikle de gelişmekte olan ülkelerin

*Dr, Banka Müdürü, levents@garanti.com.tr

sigortalanan potansiyelleri iştahlarını kabartmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde sigorta sektörüne yatırım yapılması ile dünya sigorta pazarına olumlu bir katkı sağlanmış olacaktır. Son yıllarda dünya sigorta pazarı büyümeye devam etmekte ve gelişmiş ülkeler doymuş durumda bulunan sigorta pazarları yerine sigortalanan potansiyelleri yüksek ve canlı ekonomiye sahip gelişmekte olan ülkelere yatırımlarını artırmaktadırlar. Türkiye’ de büyüyen ekonomisi ve artan nüfusuyla gelişmekte olan ülkeler arasında ciddi bir potansiyele sahiptir. Türkiye’nin bu potansiyeli yabancı yatırımcıları kendine daha çok çekecek ve ilerleyen yıllarda dünya sigorta pazarında Türkiye’nin pazar payı artacaktır (Özüdoğru, 2017:39).

1. DÜNYADA SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarih boyunca insanlar doğal, sosyal veya yönetsel nitelikli pek çok riskle karşı karşıya kalmış, karşılaşılan veya karşılaşılmaması muhtemel bu risklere karşı tedbir alma isteği sigorta kavramını ortaya çıkarmıştır. Sigorta belirli bir prim karşılığında, risklerin gerçekleşmesi durumunda doğabilecek zararları karşılar. Böylece insanların hayata daha güvenle bakmalarını sağlamaktadır.

Sigortanın temeli, deniz ticareti ile başladığı, ticaret sırasında korsanlar tarafından yapılacak saldırılar karşısında malların korunmasına yönelik olarak alınan tedbirlerle atıldığı düşünülmektedir (İnel ve Çekici, 2013: 136). Yaklaşık olarak 4000 yıl önce hüküm sürmüş, Babil uygarlığında sigortacılığa benzer uygulamalara rastlanılmaktadır. Tüccarlara borç veren tefecilerin, kervanların soyulma ve zarara uğrama ihtimaline karşılık tüccarlardan önceden riskin karşılığı için belli bir para almaktaydılar. Bu durum daha sonra Babil hükümdarı Hammurabi tarafından yasal hale getirilmiştir. Bu kanunun özelliği zarara uğrayan kervanın zararlarının diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmektedir. Bu durum kara taşımacılığında risk paylaşımının ilk örneğidir. M.Ö. 600 yıllarında Hindular sigorta özelliği taşıyan kredi anlaşmaları yapmaya başladılar. Basit içerikli bu anlaşmalar, toplumdaki sigorta düşüncesini geliştirerek sigortacılıkta ilk adımları ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Bu tür kredi anlaşmaları, Ortaçağda da gelişerek deniz ödücü ve nakliyat sigortalarının temelini oluşturmuştur (www.tsb.org.tr; erişim tarihi:09/09/2017).

Sigortaya daha yakın uygulamalar, özellikle deniz ticaretinin geliştiği yerlerde görülmektedir. İlk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar ve Yunanlılar arasında geminin taşıdığı yük üzerine borç verip geminin limana varamaması riskini üstlenen ve gemi salimen limana döndüğünde hem verdiği borç miktarını, hem de taşıdığı riziko karşılığı faiz niteliğinde pay alanlar bulunmaktaydı. Alınan bu faizler, yüksek olması nedeniyle bir süre sonra yasaklandı. Büyük olasılıkla bu yasak, olabilecek tehlikelere karşı önceden bir prim alma biçimine, dolayısıyla da sigorta fikrinin doğmasına yol açtı. Prim esaslı sigorta, M.S. 1250 yıllarında Venedik, Floransa ve Cenova şehirlerinde görüldü. Bununla birlikte, bugünkü sigortacılık anlayışının başlangıcı sayılan sigorta işlemlerine, 14 üncü yüzyılda rastlandı. Ekonomik koşulların değişmesi ile ticaret, 14 üncü yüzyıldan başlayarak çok önemli gelişmeler gösterdi. O devirde deniz ticaretinde en ileride bulunan İtalya’da sigortaya gereksinim duyuldu ve deniz sigortası kavramı da ilk defa burada ortaya çıktı. İlk sigorta poliçesi olarak kabul edilen mukavele 23 Ekim 1347 tarihini taşımaktaydı ve İtalya’nın Cenova Limanı’ndan Mayorka’ya “Santa Clara” adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlendi. İlk sigorta şirketi de 1424 yılında, yine Cenova şehrinde kuruldu. Sigorta konusunda ilk mevzuat ise, 1435 yılında yayınlanan Barselona Fermanıdır (www.segem.org.tr, Erişim tarihi: 25.08.2017).

Denizde başlayıp gelişen sigortacılık, daha sonraları hayat sigortası fikrinin doğmasına neden oldu. Gemi ve yükünün sigorta edilebilmesi, kaptan, yolcular ve tayfaların da sigorta edilebilmesi fikrini gündeme getirdi. 17 inci yüzyılda bir İtalyan bankeri olan Tonti’nin getirdiği “Tontines” denilen sistemde, belirli kişiler bir araya gelerek, belirlenen bir süre için ortaya belirli bir para koymakta, süre sonunda hayatta kalanlar parayı aralarında paylaşmaktaydı. İnsanların çoğu, kendilerinin başkalarından daha çok yaşayacaklarına inandıklarından epey rağbet gören bu sistemde ölenlerin maddi kayba uğradıkları düşünülerek, öngörülen süreden önce ölenler için de ölüm rizikosuna karşılığı prim ödenmesi öngörüldü ve hayat sigortalarına geçiş de bu şekilde başladı (www.segem.org.tr, Erişim tarihi: 25.08.2017).

17 inci yüzyılın ikinci yarısı, sigortacılığın gelişmesine yol açan iki önemli olaya sahne olmuştur. Bunlardan ilki sigortacılıkta istatistiksel yöntemlerin uygulanmaya başlaması (Olasılık Hesapları), ikincisi ise 1666 yılında Londra’da meydana gelen ve dört gün sürerek 13.000 evle 100 kilisenin kül olmasına yol açan büyük yangındır. Kara sigortalarının doğmasına neden olan bu olay, halk üzerinde büyük etki yaratıp böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınması fikrini doğurdu. Gelişen bu fikirden hareketle 1667 yılında “ Fire Office “(Yangın Bürosu) kurulmasından sonra 1684 yılında buna rakip bir ortaklık şeklinde ortaya çıkan ilk yangın sigorta şirketi “ Friendly Society” faaliyete geçti.

1688 yılında, İngiltere’de Lloyd’s’un temellerinin atılmasıyla sigortacılıkta yeni bir dönem başladı. Londra’da bulunan ve Edward Lloyd adında bir kişinin işlettiği kahvehane, gemi sahipleri, iş adamları ve tüccarların deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde buldukları bir mekân olmuştur. Burada sefere çıkan bir gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, “Underwriter” sıfatıyla belgeler düzenleyerek

faaliyette bulunmaya başlamış ve yine bu kişiler Edward Lloyd'un ölümünden sonra kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuştur. Lloyd's 1871 yılında İngiltere Parlamentosunun çıkardığı bir kanunla birlik haline getirilmiştir. Lloyd's ilk yıllarında sadece deniz sigortaları sahasında faaliyet gösterirken, sonraları kara sigortaları sahasına da geçmiş olup, günümüzde her türlü sigortanın yapılabildiği bir kuruluş haline gelmiştir. Lloyd's, dünya da başka benzeri olmayan, tamamen kendine mahsus bir sigorta kuruluşudur. Lloyd's bir sigorta şirketi olmayıp, sigorta teminatı veren şahısların oluşturduğu bir topluluk, bir birlik ve aynı zamanda dünya gemicilik istihbaratı konusunda bir merkezdir. Lloyd'sun en belirgin özelliği, Lloyd's üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve hiçbir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleri, ilişkinin "Broker" denilen aracı kişi veya firmalarla temin edilmesidir. Brokerler Lloyd's ile çalışabilmek için buraya kaydolmakta ve müşterinin gerek sigorta gerekse tazminat alma işlerini takip etmektedir. 19. yüzyılda yangın sigortaları, İngiltere'den Avrupa'ya ve Birleşik Amerika'ya yayılmıştır. 20 inci yüzyılda sigorta daha da gelişmiştir. İstatistiksel veriler daha sağlıklıdır. Mesuliyetler arttığından kusur esasından risk esasına doğru gidilmektedir. Sosyal sigortalar da bu yüzyılda gelişmiştir (www.segem.org.tr, Erişim tarihi: 25.08.2017).

2. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1850'lerde Avrupa'da faaliyet göstermeye başlayan sigortacılar Osmanlı Devleti topraklarında da aynı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu acentelikler tamamen azınlıklar tarafından yönetiliyor, poliçeler genellikle Fransızca yazılıyor, prim hiçbir tarife veya sisteme bağlı olmuyordu. Sigortayı satın alanlar da çoğunlukla azınlıklar ve burada oturan yabancı uyruklu kişilerdi. O tarihlerde geniş ölçüde ahşap ev kullanılması ve meydana gelen yangınlar bu sigortacıların sayısını ve iştahını arttırmış, hiçbir kontrole ve izne tabi olmaksızın faaliyete geçen ve bir ara sayıları 150'ye varan acentelerin arasına sahteleri bile katılmıştır.

Avrupa'da sigortacılığın gelişmesine rağmen Osmanlı'da haram sayıldığı ve dini esaslara aykırı olduğu konusundaki propagandalardan dolayı sigorta faaliyetleri bir türlü gelişme gösterememiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonrada sigortacılık faaliyetlerinin gelişmesinin oldukça yavaş olduğunu görüyoruz. Osmanlı'da sigortacılığın başlaması yani sigortanın özel bir sözleşme olarak kabul edilmesi, Fransız ihtilali sonrası 3 Kasım 1839'da Tanzimat-ı Hayriye'nin açtığı yenilik hareketinden sonra olmuştur. Sigorta ile ilgili kanunlar yine bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Londra yangınına benzer bir yangın 1870'de İstanbul Beyoğlu'nda yaşandıktan sonra sigortalamaya ilgi artmıştır. Beyoğlu yangınıyla birlikte artan sigorta talebini karşılamak üzere yabancı sigorta şirketi sayısı hızla artmıştır (Ezerdi, 1998: 31).

Sigorta şirketlerinin denetimine ilişkin yasal düzenlemeler 1908 ve 1914 yılında yapılan yasal düzenlemelerle kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte sigorta şirketlerinin teminat göstermesi ve vergi vermeleri yasal zorunluluk haline getirilmiştir. Bu yasal düzenlemelerin sonucu olarak sigortacılık faaliyetini sürdüren yabancı şirketlerin bazıları yerli faaliyet gösteren şirketler ile ortaklık kurma yoluna gitmişlerdir (Akbay, 2010:45).

Cumhuriyetin ilanına kadar kurulan tüm sigorta şirketleri isimleri Türk olmasına rağmen sermayeleri yabancıdır. Fakat yapılan kanun düzenlemeleri ile bazı yabancı şirketlere Türk şirketler ile ortak olma ve işbirliği yapmaya teşvik edildikleri görülmektedir. O dönemde dini nedenlerle sigorta işlemine karşı çıktığı için bir yabancı sigorta şirketi, sigorta yaptırmanın caiz olması için sigortanın yabancı bir ülkede bulunan sigorta şirketine yaptırılması gerektiği üzerine, Şeyhülislamdan bir fetva almıştır. Böyle bir fetvanın varlığı nedeniyle Anadolu'da sigortacılık faaliyetlerini yabancı sigorta şirketleri yürütmüşlerdir (Gençosmanoğlu, 2003: 101). Türkiye'de yerli Sigorta şirketlerinin kurulması Cumhuriyetin ilanından sonraya rastlamaktadır. Bununla birlikte kurulan bu şirketlerin faaliyetlerini bir düzen içinde yürütebilmesi ve reasürans faaliyetlerinin bir sistem dahilinde yapılabilmesi için kanun düzenlemeleri için çalışmalar başlamıştır. Sigorta şirketlerinin yazışmalarında Türkçe kullanma zorunluluğu 1924 yılında çıkarılan bir kanunla gerçekleştirilmiş, poliçelerin Fransızca ve İngilizce düzenlenmesi uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır. Sigorta Kulübü kurulmuş bu kulüp zamanla Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRSB)'ne dönüşmüştür. Dünya'da ilk reasürans tekli unvanına sahip Milli Reasürans T.A.Ş faaliyetine 1929 yılında başlamıştır. Milli Reasürans'ın kurulmasıyla Türkiye'de yerli ve yabancı sigorta şirketleri topladıkları primin yarısını buraya devretmeye zorunlu tutulmuşlardır (Elbeyli, 2001: 18).

Milli Reasürans T.A.Ş. şirketi, sigortacılığın millileştirilmesine zemin ve imkan hazırlamak, reasürans primlerinin imkan nispetinde memlekette kalmasını sağlamak suretiyle döviz tasarrufunda bulunmak ve hazineye gelir temin etmek amaçlarına hizmet etti. Ayrıca, devlete gelir yaratmak, yabancı şirketlerin egemenliğini kırmak ve hükümetin toplumsal ve ekonomik politikalarının araçları olarak kullanılmak üzere tekeller oluşturmak amacı da güdüldü. Devletin planlı sanayileşme politikalarını yürütmek üzere 1933'te kurulan Sümerbank tamamen yerli sermayeyle 1935 yılında Güven Sigorta'yı kurdu. 1936'da ise bir diğer yerli sermayeye dayanan sigorta şirketi olarak Anadolu Sigorta tarafından Ankara Türk Sigorta şirketi kuruldu. 1942 yılında ilk özel sermayeli sigorta şirketi (Doğan Sigorta) kurulmuştur. Bu şirketleri, ilerleyen

yıllarda diğer şirketler takip etmiştir. Nihayet 1959 yılında 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1968-1984 arasında sigorta şirketi kurulmasına izin verilmemiştir. 1980'li yıllardan itibaren sigorta sektöründe liberalleşme çalışmaları başlamış, piyasaya giriş-çıkışlar daha serbest hale gelmiş, mali bünyeyi güçlendirici önlemler alınmasına çalışılmıştır. Yine bu dönemde yeni sigorta şirketlerinin kurulması için verilen izni takiben şirket sayısı hızla artmıştır.

Özellikle 1994 sonrası dönemde, sektörde faaliyet gösteren sigorta şirketleri sayısındaki artışın kaynağında, mevcut şirketlerin hayat branşından ayrı olarak şirketleşmeye gitmesi olgusuna da dikkat çekmek gerekmektedir.

7397 sayılı Kanun ve ilgili diğer mevzuatın sigorta hizmetleri hususunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığına vermiş olduğu görev ve yetkiler, 18/12/1987 tarihli ve 303 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa ve müteakiben Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına devredilmiştir. 01/05/1990 tarihinden itibaren kaza sigortaları (zorunlu sigortalar hariç), mühendislik sigortaları ile tarım sigortalarında; 01/10/1990 tarihinden itibaren de yangın ve nakliyat sigortalarında da serbest tarife sistemine geçilmiştir. 09/12/1994 tarihli ve 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu ile Sigortacılık Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Aynı Kanunla ayrıca Sigorta Murakabe Kurulu, Sigorta Denetleme Kurulu adı altında Hazine Müsteşarlığı merkez denetim birimleri arasına dâhil edilmiştir. Sigortacılık sektörü Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki söz konusu iki birim tarafından düzenlenmekte ve denetlenmektedir. 2001 yılında Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu kabul edilmiştir. Son olarak, 2007 yılında artık günün ihtiyaçlarına cevap vermeyen 7397 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu yasalaştırılmıştır. Bu dönemde Avrupa tek sigorta piyasasına uyum çalışmaları hızlanmış ve sektör daha liberal hale gelmiştir (www.segem.org.tr, Erişim tarihi: 25.08.2017).

Görüldüğü üzere sigortacılık konusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine denk gelen gelişme süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla hız kazanmıştır. Tüm bu süreci üç bölüme ayırabiliriz; cumhuriyetin ilanından 1960'lara kadar olan düzenleme dönemi, buradan 1980'lerin başına değin uzanan ve sektöre giriş çıkışların nispeten az olduğu durağan dönem ve liberal akımların etkisiyle hayat bulup, günümüzde de devam etmekte olan değişim dönemi. (Çipil, 2003: 62)

Günümüzde sigorta şirketi sayısı, Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği'ne göre 63'ü sigorta, 3'ü reasürans olmak üzere 66 şirket Birliğe üyedir. Halihazırda 1 şirket aktif olarak yeni sigorta ve reasürans sözleşmesi yapmamakta, toplam 61 sigorta ve 2 reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır. Şirketlerin 23 hayat/emeklilik, 40'ı hayat-dışı şirkettir. Türkiye'de kurulu reasürans şirketi sayısı ise 3'dir. Ancak bunlardan bir tanesinin prim üretimini bulunmadığından faal reasürans şirket sayısı 2'dir (www.tsb.org.tr: Erişim Tarihi: 28/06/2017 Şirket Bazında Mali tablolardan çıkarılmıştır).

3. TÜRKİYE SİGORTA PAZARININ DÜNYA PAZARINDAKİ YERİ

Reasürans şirketleri arasında Dünya'da öneme sahip bir şirket olan Swiss Re her yıl bir istatistik yayınlamakla dünya sigortacılığı hakkında bilgi vermektedir. Bu şirketin 2015 yılında yayınladığı Dünya Sigortacılığı 2015 (World Insurance in 2015) raporuna göre, 2015 yılında dünyada üretilen prim reel olarak bir önceki yıla göre %3,8 oranında artmıştır. Toplam prim üretimi 4,5 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmiş bunun 2,5 trilyon ABD doları hayat, 2,0 trilyon ABD doları ise hayat dışı branşlarda gerçekleştirilmiştir. Prim üretimi 2015 yılında hayat dışı branşlarda %3,6 yükselmiş, hayat branşında ise %4,6 azalmıştır (Swiss Re, 2015).

Aynı şirket tarafından yayınlanan 2015 Dünya Sigorta Raporu'na göre, toplam prim üretimi dünyada 4,5 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimin 1,589 trilyon doları Amerika'ya, 1,468 trilyon dolarını Avrupa ülkelerine, 1,350 trilyon doları Asya ülkelerine, 64,123 milyon dolarını Afrika ülkelerine, 80,426 milyon doları ise Okyanusya ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin 2,53 trilyon doları hayat sigortalarına, 2,01 trilyon doları ise hayat dışı sigortalarına aittir (Swiss Re, 2015).

Tablo 1: Dünya Toplam Prim Üretimi

	2015 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2014 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2015 Dünya Pazar Payı (%)
Tüm Dünya	4,553,785	4,778,248	100
Gelişmiş Ülkeler	3,704,063	3,939,311	81,34
Gelişmekte Olan Ülkeler	849,723	838,936	18,66

Kaynak: (Swiss Re, 2013: 34, Swiss Re, 2014: 34, Swiss Re, 2015: 38)

Dünya toplam prim üretimini gösteren Tablo 1 incelendiğinde; sigortacılıkta üretilen toplam prim üretiminin 2015 yılında Dünya Pazar payının %81,34'ü gelişmiş piyasalarda, %18,66'sı ise gelişmekte olan piyasalarda gerçekleştirildiğini görüyoruz. Gelişmekte olan ülkelerin toplam prim üretimi oranları her geçen yıl artmakta ve bu da sigortacılığın gelişmesi ve sektöre yapılacak olan yatırımların artması anlamına gelmektedir.

Tablo 2: Avrupa Ülkeleri Toplam Prim Üretimi

Ülkeler	2015 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2014 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2015 Dünya Pazar Payı (%)
Birleşik Krallık	320,176	337,799	7,03
Fransa	230,545	269,607	5,06
Almanya	213,263	255,121	4,68
İtalya	165,037	194,735	3,62
Hollanda	80,595	97,325	1,77
İspanya	61,315	71,459	1,35
İsviçre	61,289	64,315	1,35
İrlanda	55,175	60,811	1,21
İsveç	33,502	38,760	0,74
Belçika	33,078	40,585	0,73
Danimarka	30,383	35,772	0,67
Finlandiya	27,246	30,658	0,60
Lüksemburg	26,801	35,115	0,59
Norveç	19,864	25,060	0,44
Avusturya	19,402	22,783	0,43
Rusya	16,801	25,738	0,37
Portekiz	14,263	19,151	0,31
Polonya	14,144	17,236	0,31
Türkiye	11,140	11,595	0,24
Çek Cumhuriyeti	6,236	7,608	0,14
Diğer Ülkeler	28,625	33,858	0,64
Toplam	1468,878	1695,091	32,26

Kaynak: (Swiss Re, 2015:40)

2015 Dünya Sigorta Raporu'na göre Avrupa ülkelerinin toplam prim üretim 2015 yılında 1.468.878 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve pazardan aldıkları pay %32,26 olmuştur. Avrupa sigorta endüstrisi dünya çapında sigorta pazarındaki %32,26'lık payıyla dünyanın en büyük ikinci piyasasıdır. İlk sırada %34,9' luk paya sahip Amerika sigorta endüstrisi bulunmaktadır. Asya sigorta endüstrisinin pazar payı ise %29,67' dir. Türkiye ise 2015 yılında 11,140 milyon dolar üretim ile Avrupa ülkeleri arasında toplam prim üretiminde 19, dünya ülkeleri arasında ise 38. sırayı almıştır Türkiye, sigorta sektörünün toplam prim üretiminde Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında çok geride kaldığı söylenebilir.

Türkiye'deki sigorta pazarı değerlendirildiğinde güçlü ve zayıf yönleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Yıldırım ve Başar, 2013:61):

Güçlü Yönleri:

- Sigorta ile ülkenin ekonomik kıymetlerinin maruz kaldığı riskler teminat altına alınmakta ve böylelikle milli servet korunmaktadır.
- Doğal afetlerin yarattığı bireysel psikolojiyi olumsuz etkileyen riskler, yapılan reasürans anlaşmaları sonucunda ülke riski olmaktan çıkmakta ve bu yolla riskin uluslar arası paylaşımı sağlanmaktadır.
- Reasürans anlaşmaları nedeniyle uluslararası sigorta piyasalarında gelişen sigorta teknikleri çok kısa sürede Türk sigorta sektöründe de uygulanabilmektedir. Dolayısıyla uluslararası standartlar yakalanabilmektedir.
- Sektör uluslararası niteliği nedeniyle Avrupa Birliği normlarına en kolay uyum sağlayacak yapıdadır.
- İnsan gücü kalitesi yüksektir.

- Türk sigorta pazarı özellikle yabancı yatırımcıların katkısıyla geniş bir ürün yelpazesine kavuşma yolunda ilerlemektedir.
- İstihdam sağlaması yönüyle ülkemizde sosyal refaha katkısı olan sigorta sektörü, sermaye piyasasına önemli bir fon yaratabilme potansiyeline sahiptir.
- Türkiye'deki sigorta pazarı çok uluslu şirketler tarafından çekici bir piyasa olma özelliği taşımaktadır.
- Toplum gelecekle ilgili daha az kuşku ve korku duymaktadır.

Zayıf Yönleri :

- Sigortacılık ülke genelinde yaygınlaştırılmamıştır.
- Vergi uygulamaları sektörün ve sigortalının aleyhine sonuçlar vermektedir.
- Sektör için gerekli olan yasal altyapı henüz tamamlanamamıştır.
- Denetim eksikliği nedeniyle zorunlu sigortalar hedeflenen sigortalı sayısına ulaşamamaktadır.
- Türkiye geneline bakıldığında, sigorta acentelerinin bilgi teknolojilerine sahip olma ve bunları etkin bir şekilde kullanma yetisine sahip olmaması zayıf bir yöndür. 2005 yılından itibaren sigortalının geçmişi hakkındaki verilerin bulunduğu TRAMER sistemi bilgi paylaşımı bir nebze kolaylaştırmıştır.
- Sektörde belli başlı ürünler pazarlanmakta ve müşterilerin ihtiyacına yeterli şekilde cevap verebilecek ürünler geliştirilememektedir. Sigortacılık müşteri- pazarlama odaklı yapıya henüz tam olarak geçememiştir. Belli başlı ürünler pazarlanmakta, müşterinin ihtiyacına en iyi cevap verecek yaratıcı ürünler geliştirilmemektedir.
- Hizmet kalitesi konusunda özellikle diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında boşluklar bulunmaktadır. Örneğin kaza branşında hâlihazırda bazı sigorta şirketlerinin özellikle hasar ödeme sürelerinin gecikmeli durumu düşündürücüdür. Diğer taraftan hayat branşı, gelişmiş ülkelerle kıyasla gelişmemiştir, az olarak nitelendirilebilecek prim tahsilâtı sonucu toplanan fonlar ise etkin değerlendirilememektedir.
- Sanat, spor, eğitim, sağlık projelerinde sosyal fayda ile ilişkili olan sigorta sektörünün tanıtımları etkin olarak yapılmamaktadır.
- Türkiye'de tek bir reasürans şirketinin bulunması, sektörün henüz yeterince büyük olmaması nedeniyle uygun reasürans anlaşmalarının yapılamaması sektördeki maliyetleri arttırmaktadır.
- Risk analizlerinin doğru bir şekilde yapılamaması nedeniyle fiyatlar gerçekçi seviyelerde belirlenememektedir.

4. FAİZSİZ SİGORTACILIK (TEKAFÜL) SİSTEMİ

"Tekafül" sözlük anlamı itibari ile dayanışma demektir. Arapça kökenli kefalet kelimesinden türemiş olan tekafül Türkçe anlamı olarak ise bir arada hareket etmek, dayanışmak olarak yorumlanabilir. Sigortacılık terminolojisinde tekafül ise "İslami sigorta" olarak tanımlanabilir. İslam Hukukunda sigortaya bakış konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi uzmanlara göre sigorta dini açıdan uygun bir güvence aracıdır; bazı uzmanlara göre bu fikri paylaşmamaktadır. Ancak çağımızın geldiği nokta itibariyle, hayatımızın neredeyse her noktasında kendisini gösteren sigortacılığın İslami bakış açısıyla, haram-helâl kaygısıyla yeniden gözden geçirilmesinde şüphesiz fayda bulunmaktadır. Bununla birlikte, dünyada birçok ülkede uygulanan ve hem iktisadi hem de dini açıdan temelleri olan tekafül sigortacılığının toplumumuzda göreceği kabul ve bunun ekonomik sonuçları göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür (<http://tekaful.net>, erişim tarihi: 25/06/2017).

İslam inancına sahip olan insanlar hayat tarzlarını Allah'ın emir ve yasaklarına göre şekillendirmektedirler. Bu emir ve yasaklar arasında çeşitli mali hükümler de bulunmaktadır. Günümüzde kullanılan sigortacılık sisteminin de bu bağlamda bazı açılardan İslam hukukuyla çelişen yönleri bulunmaktadır. Müslümanlar; hem inançlarının gereklerine göre yaşamak hem de gerçekleşmesi muhtemel

risklerden korunmak amacıyla sigortacılığa bir alternatif olarak Tekafül sistemini geliştirmişlerdir (Aslan, 2015:94).

İslam hukuku araştırmacılarının ve fıkıh alimlerinin geleneksel sigortacılık ürünlerini İslam hukuku açısından sakıncalı bulması, İslami öncelikler doğrultusunda faaliyette bulunan yeni bir sigortacılık yapılanmasının önünü açmıştır. Bu anlamda, temel İslami finans modellerinden biri olan faizsiz sigorta sistemi de Türkiye’de katılım bankaları ve özel şirketler tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Temelinde yardımlaşma ve karşılıklı sigorta etmek bulunan katılım sigortacılığı, kişilerin birleşerek oluşturdukları yapı içerisinde, herhangi bir üyenin karşı karşıya kalacağı “istenmeyen bir durumun” meydana getireceği sıkıntıların tazmin edilmesi için geliştirilen bir yardımlaşma sistematiğidir. Geleneksel finans sisteminin en önemli bölümlerinden biri olan klasik sigorta sistemine nazaran İslami etik prensiplerin şekillendirdiği faizsiz sigorta sistemi, henüz “emekleme aşamasında” olmasına rağmen, kısa ve orta vadede katılım bankacılığı örneğinde olduğu gibi ciddi bir yükseliş eğilimi yakalaması kaçınılmazdır (Altıntaş, 2016:117).

Günümüzde finans literatüründe tekafül, uluslararası literatürdeki adıyla takaful, İslami Sigortacılığı ifade etmek için kullanılmaktadır. İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions, AAOIFI) nin belirttiği 26 nolu standartta, “İslami sigorta, belirli rizikolara maruz şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerine anlaşmalarıdır.”, şeklinde tanımlama yapılmıştır (AAOIFI, 2012: 523). Bu anlaşma bağlamında katılımcılar bir araya gelerek belirli bir meblağ para toplayarak, katılımcılar arasından biri herhangi bir zarara uğradığı zaman bu fon tarafından zararı tazmin edilir. Toplanan bu fonların yatırıma yönlendirilen kısımları ise İslami usullere uygun yatırım araçlarına yönlendirilmeleri gerekmektedir (Khan, 2003:177). Tekafül; müşterek risk paylaşımı, karşılıklı sorumluluk, karşılıklı koruma ve üyeler arasında dayanışma gibi ilkelere dayanmaktadır (Yanpar, 2014: 258-259). Bu temel ilkeler tekafülü sigortacılıktan ayıran en önemli özellikler arasında olmakla birlikte daha önce adı geçen; ğarar (belirsizlik), kumar ve faizin tekafül sisteminde olmamasıdır. Ğarar kelime anlamı itibariyle tehlike anlamına gelmekle birlikte bir kişinin alacağını almasının tehlikede olması ya da neticenin kapalı olmasını ifade etmektedir (Hammad, 1996: 103). Sigortacılık açısından baktığımızdan rizikonun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, gerçekleşirse ne kadar tazminat ödeyeceği, sigortacının neyi kaçta sattığı gibi durumlar tam bilinmediği için konvansiyonel sigortacılıkta ğararın mevcut olduğu belirtilmektedir (Beşer, 1995:5). Kumar (Qimar) sözcüğü kelime anlamı itibariyle yarışma anlamına gelmektedir. Terim olarak; galibin mağluptan bir şeyler alması, bir kimsenin eşyasının bedelini alıp almayacağını belirsiz olması yani tehlike ve zarar üzerine yapılan yarışmalar için kullanılmaktadır (Hammad, 1996: 203-204). İslam hukukçuları; prim karşısında tazminatın alınmasının rizikonun gerçekleşmesine bağlı olması, eğer riziko gerçekleşmez ise ödenen primlerin tamamen sigorta şirketine geçmesi ya da sigorta şirketinin yeri geldiğinde topladığı primlerden fazla tazminat ödemek zorunda olması gibi gerekçelerin kumar sayılacağı belirtilmektedir (Yanpar, 2014: 257).

Sigorta sözleşmesindeki bu belirsizlik bir nevi şans oyunlarına benzetilmektedir. Bunun yanı sıra konvansiyonel sigortacılıkta toplanan fonlar bono gibi sabit faiz getirisi olan yatırım araçlarında değerlendirilmektedir (Jamaldeen, 2012: 295). Aynı şekilde sigortalının ödediği primin üzerindeki veya altındaki bir miktarda tazminat alması durumlarında da faizin tahakkuk edeceği İslam hukukçuları tarafından belirtilmektedir (Beşer, 1995).

Tekafül sisteminde katılımcıların gönüllülüğü esastır. Bu nedenle toplanan katkılar prim değil teberru yani bağış olarak nitelendirilmektedir. Katılımcılardan toplanan bu katkıların sahipliği tamamen katılımcılara aittir ve bu fonların yatırıma yönlendirilen kısımları İslami usullere uygun finansal araçlara yönlendirilmesi gerekmektedir (Jamaldeen, 2012: 299). Bu şekilde tekafül, konvansiyonel sigortacılığın İslami prensiplerle uyuşmayan kısımlarından arındırılmış hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tekafül de kendi içerisinde aile tekafülü (family takaful) ve genel tekafül (general takaful) olarak iki başlık altında incelenebilmektedir. Konvansiyonel sigortacılık sistemi ile kıyaslayacak olursak general takaful elementer (hayat dışı) sigortacılığın bir alternatifi, aile tekafülü de hayat sigortacılığının bir alternatifi olarak görülmektedir. Ancak aile tekafülü genel mekanizması ve işlem yapısı itibariyle konvansiyonel sigortacılıktaki hayat sigortasından ayrılmaktadır (Shanmugam ve Zahari, 2010: 70).

Tablo 3’de tekafül ile konvansiyonel sigortacılık karşılaştırılmalı olarak gösterilmiştir. Konvansiyonel sigortacılık, tekafülden şirketin fonlar üzerindeki hakları, sözleşme yapısı, toplanan fonların değerlendirilmesi, risklerin üstlenilmesi gibi açılardan farklılıklar göstermektedir.

Tablo 3: Tekafül ve Konvansiyonel Sigortacılığın Karşılaştırılması

	TEKAFÜL	KONVENŞİYONEL SİGORTA
SÖZLEŞME	Bağış ve Acente ya da Kar Zarar Sözleşmesinin birleşiminden oluşan karma bir yapıya sahip	Alıcısının sigortalılar olduğu bir satın alma sözleşmesidir.
ŞİRKET	Pay sahipleri, katılımcılar adına bir acente gibi hareket eder ve sigortacı yerine operatör/işletmen olarak adlandırılır.	Sigortalılar ve şirket arasında bire bir ilişki vardır.
UNDERWRITING ZARARI	Katılımcılar, tekafül fonunun da sahibi olduklarından, underwriting riskini de üstlenirler.	Pay sahipleri (Sigorta Şirketi) underwriting riskini üstlenir.
KATKI/TEBERRU PRİM	Tekafül tamamen gönüllülük esasına dayanır. Bu nedenle alınan katkılar, teberru (bağış) olarak adlandırılır.	Sigortalıların güvence için ödediği meblağa prim denilmektedir.
KATKI/TEBERRU PRİM ÖDENME ŞEKLİ, SAHİPLİK VE GECİKME	Dönemsel ya da tek seferde gerçekleştirilebilen katkılar tekafül fonuna aktarılır ve operatör tarafından yönetilir. Gecikmesi halinde faiz işletilmez.	Sigortalıların ödemiş olduğu primlerin sahibi, sigorta şirkettir ve gecikme halinde faiz işletilir.
SİGORTA RİZİKOSU	Kullanıcıların rizikosunu tekafül havuzuna aktarılır.	Sigortanın rizikosunu, sigortalılara kaydırılır.
YATIRIM	Tekafül ve pay sahiplerinin fonlarındaki varlıklar, İslami usullere uygun olan yatırım araçlarına yönlendirilir.	Yasal düzenlemelerdeki kurallar dışında herhangi bir sınırlama yoktur.
YASAL DÜZENLEME	Tekafül için belirlenen yasal düzenlemeler, ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, İslami bir Danışma Kurulu'na ihtiyaç vardır.	Belirlenen yasal düzenlemelere tabidir.
MUHASEBE	Bir bilanço ve iki gelir tablosu mevcuttur. Şirketin ve katılımcıların gelirleri ayrı hesaplanır. Bazı ülkelerde AAOIFI standartlarının uygulanması gerekir.	Şirketin birer bilançosu ve gelir tablosu mevcuttur.
REASÜRANS/RETAKAFÜL	Katkıların retakafül şirketine devredilmesi gerekmektedir. Ancak retakafül şirketinin yokluğu durumunda İslam hukukçuları belirli şartlarla tekafül şirketinin reasürans şirketiyle çalışmasına izin verilir.	Primler ve risk reasürans şirketine devredilir.

Kaynak: Tolefat ve Asutay, 2013:46-47

4.1 Dünya Faizsiz Sigortacılık Uygulamaları

Faizsiz sigorta sistemi, dünyanın gelişmiş ya da gelişmekte olan pek çok bölgesinde, ülkeden ülkeye değişebilen uygulamaya dönük çeşitli farklılıklar çerçevesinde, gittikçe artan bir yoğunlukta tercih edilmektedir. Bu sistem, Afrika kıtasında (başta Sudan olmak üzere Kenya, Tunus, Mısır, Cezayir, Senegal gibi ülkelerde), Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde (başta Suudi Arabistan olmak üzere Kuveyt, Umman, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri vb.), Uzakdoğu ve Güney Doğu Asya bölgesinde (Malezya, Pakistan, Endonezya, Singapur, Brunei Sultanlığı vb.) pek çok katılım sigorta şirketi tarafından yürütülmektedir. Dünya genelinde ilk katılım sigortacılığı, 1979 yılında Sudan'da uygulanmaya başlamış ve bu tarihten itibaren sistem pek çok ülkede hem kavramsal açıdan, hem de uygulama yöntemleri bakımından hızla gelişmiş ve kabul görmüştür (Altıntaş, 2016:129).

Son yıllarda özellikle Ortadoğu'da tekafül sigorta şirketlerinin sayısı hızla artmaktadır. Tekafül sigortası sunan bu şirketlerin bir kısmı sadece tekafül odaklı sigorta şirketleri iken, bazıları ise klasik anlamda sigorta ürünlerinin yanı sıra tekafül ürünleri de sunmaktadır. Tekafül şirketlerinin bir kısmı tekafül ürünleri sunmak amacıyla kurulurken, kimileri ise büyük sigorta gruplarının tekafül branşları olarak faaliyet gösterebilmektedir. Örneğin, TakafulMalaysiaa sadece tekafül sigortacılığı için oluşturulmuş bir şirkettir. Diğer taraftan, Bahreyn'de faaliyette bulunan AllianzTakaful ise ünlü Alman sigorta şirketleri grubu Allianz'ın tekafül hizmeti sunan bir şirkettir. Benzer şekilde, meşhur reasürans şirketi Swiss Re'nin retakafül hizmeti sunan SwissRetakaful isimli bir uydu firması bulunmaktadır (<http://www.tekfulsigorta.com>, erişim tarihi:25/06/2017).

Dünya nüfusunun yaklaşık %25'ine tekabül eden Müslüman toplumlar dâhilinde İslami finans sektörü çok ciddi bir büyüme eğilimi yakalamış (2009-2014 yılları arasında yaklaşık büyüme oranı %20) ve Ernst and Young (2014) raporuna göre 2018 yılında küresel İslami bankacılık aktiflerinin büyüklüğünün de 3,4 trilyon ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. Bank Negara Malaysia tarafından yapılan tahminlere göre, küresel katılım sigortası piyasasının büyüklüğü 2020 yılında, yakaladığı çift haneli büyüme oranı kapsamında 42 milyar dolara ulaşacağı düşünülmektedir. Ancak, faizsiz sigorta sistemine yapılan katkı payı bakımından, diğer bir ifadeyle fon yaratma kapasitesi açısından sistemin yarısından fazlasını sağlayan Suudi Arabistan'daki ekonomik ve siyasi gelişmeler (özellikle petrol fiyatlarındaki değişimler), hedeflerin gerçekleşmesi sürecinde belirleyici bir rol oynayabilir. Suudi Arabistan, bu anlamda ticari bankalarda tutulan İslami finansal varlıkların büyüklüğü bakımından da neredeyse Endonezya, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Malezya'daki varlıkların toplamına yaklaşmaktadır (Altıntaş, 2016:130).

Avrupa'da İslami finans hizmetleri, daha çok katılım bankacılığı üzerine yoğunlaşmasına rağmen, perakende katılım bankacılığının sektör içerisindeki payı arttıkça, İslam hukuku uyumlu sigorta talebinin de artacağı kuşkusuzdur. Bu süreçte Batı Avrupa bölgesi, gelişmekte olan diğer Müslüman ülkelere nazaran daha hızlı bir gelişim göstermektedir. Katılım sigortacılığının asıl hedef kitlesi, Avrupa'da yerleşik, sigorta konusunda farkındalığa sahip ve gerekliliğine inanan 53 milyon Müslüman nüfustur. Birçok sektör uzmanı, Avrupa'da sigorta sektörünün doyum noktasına ulaşması nedeniyle, faizsiz sigortacılığının Avrupa'da, geleneksel piyasalar olan Ortadoğu ve Güney doğu Asya ülkelerin nazaran daha dramatik biçimde gelişeceğini düşünmektedir. Müşteriler açısından bu sistem, sözleşmelerin şeffaflığı, şirketlerin yatırımlarında bazı sektörlerden (alkol, kumar, tütün vb.) uzak durması, sosyal sorumluluk yatırımlarına artan ilgi doğrultusunda, daha etik bir tercih olarak değerlendirilmektedir. Avrupa'da ilk faizsiz sigorta şirketi 2002 yılında Lüksemburg'da kurulmuş olup, günümüzde birçok şirket çeşitli faizsiz sigortacılık ürünlerini piyasaya sunmaktadır. Örneğin; Fransız müşterileri hedefleyen Swiss Life, Avrupa'nın ilk "Aile Tekafülü-Hayat Sigortası" ürününü piyasaya çıkarmış ve Salam Epargne and Placement şirketi ise, "Bağımsız Avrupa İslami Finans Komitesi'nden İslam hukuku onaylı hayat sigortacılığı ürünlerini piyasaya çıkarmıştır. İngiltere, Fransa ve Almanya'da, yoğun bir biçimde İslami finansal hizmetlerin sunumundaki esas amaç, bu ülkelerde yaşayan kalabalık Müslüman nüfustur. Ancak, Fransa, İslam hukukuna uygun sigortacılık ürünlerinin piyasaya arzı amacıyla yapılan vergi mevzuatı ve düzenleyici reformlar hususunda, Avrupa'daki en aktif ülkedir (Jaffer 2013: 42-45).

4.2. Türkiye'de Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği

Katılım Bankalarının finans sektöründe gelişmesi faizsiz sigortacılık piyasasına giriş için iyi bir fırsat oluşturmuştur. Kamu bankalarının da İslami finans sektörüne girmesi ile birlikte bu dönemde faizsiz finans sektörünün önünü açmada önemli bir dönemeç olmuştur. Türkiye'nin İslami finans ve katılım sektörü için büyük potansiyeli olan bir piyasa olduğu ortak görüşü bulunmaktadır. Çünkü Türkiye Müslüman nüfusu en fazla olan 8. ülkedir. Faizsiz sigortacılık açısından bu durum Türkiye'nin önemli bir sektör olacağına işaret etmektedir. Bugün Türkiye'de Neova Sigorta şirketi ile başlayan katılım sigortacılığı uygulamaları, Kuveyt Türk Bankası ile Doğa Katılım Sigortası tarafından da uygulanmakta ve daha fazla yabancı katılım sigorta şirketlerinin Türkiye'de faaliyette bulunmaya başlamaları ile birlikte sistemin önemli gelişmeler kaydetmesi beklenmektedir. Dubaili Salama katılım şirketi, HSBC Group ve Allianz Grubu, Türkiye'de katılım sigortacılığı üzerine çalışmalarda bulunmaktadır. Bu durum gelecekte katılım sisteminin sektöre uyum sağlayabileceği yönündeki görüşleri desteklemektedir. Türkiye'de katılım piyasasının gelişmesi, hem sosyal katılım hem de ekonomik kalkınma açısından kritik önemdedir. Türkiye'de sistem faiz, belirsizlik, kumar kaygısı taşıyan; bu sebep ile sigorta yaptırmayan önemli bir kesime hitap edecektir ve bu kesimin fonları sisteme dâhil olacaktır. Böylelikle, sigortanın tabana yayılması, finansal sisteme şokları daha iyi emen, tüketimi yumuşatan ve öngörülemeyen olaylar ile ilişkili riskleri yöneten bir yapı kazandıracaktır (Dalkılıç ve Ada 2014: 52).

Türkiye'de tekafül uygulamaları çok yakın zamanda faaliyetlerine başlamıştır. Şu anda Türkiye'de 8 sigorta şirketinin katılım ürünleri sunmaktadır. Sigortacılıkta da "faizsiz" dönem başladığını belirten Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek, yaptığı açıklamada; ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan ve "tekafül" olarak adlandırılan katılım sigortacılığının dünyada son yıllarda önemli gelişmeler gösterdiğini ifade etti. Türkiye açısından da yeni finansal enstrümanlar arasında sayılan bu sistemin sigorta piyasasının çeşitlendirilmesi ve derinlik kazandırılması bağlamında yakından takip edildiğini anlatan Şimşek, Hazine'nin de bu uygulamanın sisteme kazandırılması için çalışma başlattığını söyledi. Katılım sigortacılığının faiz ve katılım ilkeleri hassasiyeti nedeniyle geleneksel sigorta ürünlerine mesafeli yaklaşan vatandaşlar ile ortak risk paylaşımı ve dayanışma esasları çerçevesinde sigorta faaliyetinde bulunmak isteyenler için alternatif bir model sunduğunu dile getiren Şimşek, katılım sigortacılığının finansal kapsayıcılık açısından Türkiye'de önemli bir potansiyele sahip olduğunu vurguladı. Şimşek; katılım

sigortacıları ile geleneksel sigortacıların rekabet yönünün değil, tamamlayıcılık yönünün ön planda olduğu bir sigorta piyasasının varlığını önemsediklerini belirterek, Hazine tarafından katılım sigortacılığı faaliyetlerini düzenleyen ve katılım sigortacılığının gelişimi, sağlıklı takibi ile sigortalıların hak ve menfaatlerinin gözetilmesi amacıyla yapılan mevzuat çalışmalarının son aşamaya geldiğini bildirdi (<http://www.milliyet.com.tr/sigortacilikta-da-faizsiz-donem-ekonomi>, erişim tarihi:05/09/2017).

Türkiye'de halihazırda faizsiz sigortacılık ürünleri alanında faaliyet gösteren şirketlerin olduğunu anımsatan Mehmet Şimşek, bu şirketlerden bazılarının ayrı bir şirket kurmadan katılım sigortacılığı ürününü de müşterilerine sunduğunu, bu uygulamanın da "pencere modeli" olarak tanımlandığını söyledi. Şimşek, dünya uygulamaları ile paydaşların talepleri de dikkate alınarak, yönetmelik kapsamında, faizsiz sigortacılık alanında faaliyet gösteren pencere şirketleri için 3 yıllık dönüşüm süreci öngördüklerini ifade etti. Katılım sigortacılığı ürünü sunan şirketlerin, bunların prensiplere uygunluğunu takip eden danışma komitelerini kurması gerektiğini vurgulayan Şimşek, yönetmelikte, komitenin görevlerine ilişkin esasların belirlendiğini belirtti. Şimşek, komitelerin vatandaşların menfaatinin korunması açısından çok önemli görevler üstlendiğini belirtti. Mehmet Şimşek, sistemin vatandaşa getirdiği en önemli imkânlardan birinin "bakiye iadesi" olduğuna dikkati çekerek; "Faizsiz sigortacılıkta, katılımcılar kendileri ile diğer katılımcıların tazminat taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna prim ödeyecek. Geleneksel sigorta sisteminden farklı olarak tazminatların ödenmesinden sonra risk fonunda kalan tutar sigortalılara iade edilecek. Mevcut geleneksel sigorta sisteminde böyle bir bakiye şirketin geliri iken, katılım finans ilkeleri gereği, bu bakiye sigortalıya iade edilecek" şeklinde sistemin nasıl işleme gerektirdiği hakkında bilgilendirme yapmıştır (www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/09/01/faizsiz-sigorta-korfezi-cekecek; Erişim tarihi: 05/09/2017).

4.3. Türkiye'de Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliğinin Önündeki Engeller ve Alınması Gereken Tedbirler

Türkiye'de özel finans kurumlarının 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında "Katılım Bankalarına" dönüşmesini müteakip, 2007 yılında çıkarılan 5684 sayılı bir başka kanun ile sigortacılık yasası da yürürlüğe girmiştir. Ancak sigortacılık kanunu içerisinde faizsiz sigorta sistemine ilişkin olumlu (destekleyici) ya da olumsuz (engelleyici) hiçbir düzenleyici hükmün bulunmaması, sistemin gelecekte uygulanabilirliğine dair belirsizlikleri ortadan kaldırmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, konvansiyonel sigortacılık ile aralarında önemli kavramsal farklılıklar bulunmasına rağmen, faizsiz sigorta sisteminin mevcut sigorta kanunu çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalması, sistemin gelişimini sınırlandıran en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı ile koordinasyon içerisinde, "Faizsiz Sigortacılık Danışma Kurulu" olarak ifade edebileceğimiz ya da benzeri bir yapılanmanın ihdas edilmemiş olması, dini hassasiyetleri yüksek bireylerin konuya ilişkin yeterince bilinçlendirilmelerini ve sisteme müdahil olmalarını engellemektedir (Altıntaş, 2016:134).

Faizsiz sigortacılık talep eden potansiyel müşteriler açısından (gerek İslam hukuku doğrultusunda yapılan yorumlar ve fetvalar açısından, gerekse sistemin çalışma prensiplerine ilişkin teknik bilgilendirmeler bakımından), sadece tavsiyeler veren bağımsız bir danışma kurulunun varlığı, sistemin uygulanabilirliğini artıracak ve geniş kitlelerce kabulünü hızlandıracaktır. Bankacılık, finans ve para/sermaye piyasaları konularında uzman akademisyenler ile desteklenen, İslam hukuku ve ilgili fıkıh/fetva konularına hakim din alimlerinden müteşekkil bu yapı, faizsiz sigorta piyasasından profesyonel yöneticilerin de katkısıyla, daha etkin bir yapıya kavuşturulacaktır. Hazine Müsteşarlığı bünyesinde sigortacılık konusu ile ilgili düzenleme ve denetleme yetkisine sahip iki bürokratik makamın (Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı ve Sigortacılık Genel Müdürlüğü) haricinde, doğrudan Hazine Müsteşarına bağlı üçüncü bir danışma kurulunun ihdas edilmesi, katılım sigortacılığı ve katılım (özel) emeklilik sisteminin uygulanabilirliğini artıracaktır. Katılım Sigortacılığı Danışma Kurulu, öncelikle uluslararası işbirliği çerçevesinde, dünyadaki diğer fetva kurullarının ve düzenleyici üst kuruluşların (Örneğin; Islamic Financial Services Board-İslami Finansal Hizmetler Kurulu gibi) nihai kararlarının analiz edilmesi, İslam hukuku kurallarının yorumlanmasında standardizasyon ve diğer ülkelerdeki çalışmalar ile uygulama birliğinin sağlanması konularından sorumlu olacaktır (Altıntaş, 2016:135).

Diğer taraftan, potansiyel müşterilerde faizsiz sigortacılığa ilişkin farkındalığın artırılması, sistemin uygulanabilirliğine dair stratejik öneme sahip bir diğer husustur. Türkiye'nin tecrübe ettiği yaklaşık 30 yıllık bir uygulama geçmişine sahip katılım bankacılığı örneği göstermektedir ki, tüketiciler nezdinde konuya ilişkin henüz yeterli bir bilgi birikimi oluşturulamamış ve kamuoyunun kapsamlı bir şekilde bilinçlendirilmesi sağlanamamıştır. Diğer bir ifadeyle, katılım bankacılığının ilk uygulamalarının müteakip günümüze kadar geçen zaman diliminde, katılım bankacılığını toplam bankacılık sistemi içerisindeki ağırlığının %5 civarında kalması, tüketicilerde henüz katılım bankacılığı ve ürünlerine ilişkin yeterli bir algının oluşturulamadığı düşüncesini desteklemektedir. Son yıllarda kamunun her anlamda güçlü desteği

ve uluslararası gelişmelerin olumlu yansımaları söz konusu olmasa, müşteriler açısından mevcut farkındalık düzeyi ile sistemin sürdürülebilirliği mümkün gözükmemektedir.

Öncelikle Türkiye’de finansal okur-yazarlık sorunu olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra aynı şekilde İslami Finans okuryazarlığındaki sıkıntı da farklı yerlerde (çalıştaylar, raporlar) dile getirilmektedir. Bu nedenle bu sorunun giderilmesi yapılan BDDK (2014: 64) çalıştayında da çeşitli eğitim faaliyetlerinin yapılmasının gerekliliği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, katılım bankacılığı kapsamında mevcut sigortacılık sistemine alternatif bir sigorta ve emeklilik sisteminin varlığı, yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim müfredatlarına uygun bir biçimde entegre edilmelidir. Üniversitelerin eğitim-öğretim programlarına İslam ekonomisi ve finansı üst başlığında, çeşitli katılım sigorta sistemi konularının zorunlu/seçmeli dersler biçiminde eklenmesi veya yüksek lisans programlarının açılması, bir taraftan toplumsal bilinçlenmeyi artırırken, diğer taraftan piyasaya daha nitelikli insan kaynağı arzını sağlayacaktır. Öte yandan, toplumsal farkındalığın artırılmasında, sistemin önde gelen mesleki kuruluşu olan Türkiye Katılım Bankaları Birliği’ne önemli sorumluluklar düşmekte olup, kurumsal organizasyon yapısının bu hedef doğrultusunda revize edilmesinde yarar bulunmaktadır. Başta Türkiye Katılım Bankaları Birliği olmak üzere tüm mesleki kuruluşlar, örneğin; yazılı/görsel medyada katılım sigortacılığı ile ilgili programların mali/teknik açıdan desteklenmesi, kamu spotlarından tanıtım ve bilgilendirme amaçlı yararlanılması, konferans, kongre, panel gibi etkinliklerin desteklenmesi gibi konularda öncelik almalıdır.

İslami sigortacılık yapan kurumların ellerindeki fonu değerlendirebilecekleri yerlerin artırılması ve bu konuda sukuk ihraçlarının artırılması, şirketlerin ihraç yapabilmesi için gerekli teşviklerin artırılması gerekmektedir. Piyasadaki konvansiyonel alternatiflerine göre cazip, ya da en azından eşit koşullara getirilmesi bu alandaki ihtiyacın karşılanması için önemli bir adım olarak görülmektedir. Sukuk ihraçlarının masraflı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bonoya yönelen şirket sahiplerinin bu alana çekmek için sukuk ihracı için gerekli olan varlık kiralama şirketi kurulması masraflarının azaltılması gerekmektedir. Uzun vadeli projelerde sukukların kullanılması ile derinliğin artması, piyasa açısından ve de BES şirketleri açısından faydalı olacaktır. Risk sermayesine yönelik yatırımların artırılması, bu alanda yapılacak olan yatırımlara çeşitli teşvikler getirilmesi hatta gerekiyorsa ihraç edilecek olan sukukların risk sermayesine yönelik ve/veya proje finansmanına yönelik ihraç edilmesinin bu alandaki ihtiyacı karşılayacağı düşünülmektedir (Aslan, 2015:111).

Türkiye’de çalışılacak retekafül¹ şirketinin olmaması nedeniyle bu alanda boşluğun doldurulması, bir şirket kurulması gerekmektedir. Çünkü bu alanda çalışmak isteyecek olan tekafül şirketlerinin ilk ihtiyaç duyacağı unsurlardan biri de retekafül şirketinin varlığıdır. Devletin bu alanda teşvik vererek bu alandaki boşluğun doldurulması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Tekafül şirketlerinin artmasıyla beraber en önemli ihtiyacın retekafül şirketleri olacağı aşikardır. Bu nedenle tekafül şirketlerinin gelişmesiyle beraber retekafül şirketlerinin de altyapısının oluşturulması gerekmektedir.

SONUÇ

İslami finansın dünya finans piyasasındaki payı yaklaşık yüzde 1 olmasına rağmen sektörün gösterdiği yüksek büyüme rakamları, krizlere olan dayanıklılığı ve konvansiyonel finansa göre etik değerleri önceleyen bir sistem sunması nedeniyle birçok kesimin alana ilgi göstermesini artırarak sürdürmekte olduğu görülmektedir. 2009 yılından bu yana gelişmesine bakıldığında 7 milyar dolar seviyesinden gelen tekafül piyasası beş yıl gibi bir sürede ikiye katlanmıştır. Bölgelere göre dağılımına bakıldığında fonların %48’ini Suudi Arabistan,%30’unu Asya ülkeleri, %15’ini Körfez Arap Ülkeleri (Suudi Arabistan hariç), %3’ünü Afrika, %2’sini Güney Asya ve %2’sinin de diğer ülkeler tarafından sağlandığı görülmektedir. İslami bankaların yöneldiği bireysel finansman alanlarında, varlık yönetimi ve yatırım bankacılığı hizmet alanları gibi yeni iş geliştirme planlarına girerken ürün yelpazesini çeşitlendirme ve güçlendirme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Kumcu ve Akıncı, 2017:21).

Türkiye’nin katılım bankacılığı ve sigortacılığı konularında çok önemli bir potansiyeli olduğu hususunda, yurtiçi/yurtdışı bankaların ya da yerli/yabancı danışmanlık firmalarının herhangi bir tereddüdü bulunmamaktadır. Ancak bu süreçte katılım sigorta sisteminin hızlı bir gelişim süreci gösterebilmesi ve etkin bir biçimde faaliyet göstermesi için, alınması gereken bazı tedbirler bulunmaktadır. Öncelikle, faizsiz sigortacılığa ilişkin mevzuat altyapısının güçlendirilmesi diğer bir ifadeyle, faizsiz sigortacılık konusunu, yürürlükte olan sigorta kanunundan ayrı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Yine bu çerçevede, T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı ile koordinasyon içerisinde çalışan, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı bünyesinde “Faizsiz Sigortacılık Danışma Kurulu” ya da

¹ Retekafül: Tekafül sigortacılığı ile toplanan risklerin daha büyük şirketlerle paylaşılarak riskin dağıtılması mantığına dayanmaktadır. Bu açıdan, reasürans yani sigortanın sigorta edilmesi mantığına çok benzemektedir. Swiss Reinsurance gibi büyük reasürans şirketleri retekafül hizmeti sunan grup şirketleri (örneğin Swiss Retakaful) kurmaya başlamışlardır.

benzeri bir yapılanmanın ihdas edilmesi, sistemin teorik altyapısının oluşturulması bakımından yararlı olacak ve böylelikle sistemin gelecekteki işlevselliğini artacaktır.

Türkiye’de faizsiz sigorta şirketlerinin sektörde ortak iş yapabilecekleri retakafül şirketlerinin kurulması, katılım sigorta şirketlerinin teknoloji altyapısını ve insan kaynağı kalitesini artırması, aynı zamanda katılım sigortası ürünlerinin çeşitlendirilmeleri, sistemin çekiciliğini artıracak faaliyetler olarak düşünülmelidir. Bu çerçevede, İstanbul Finans Merkezi projesi doğrultusunda katılım finans sistemine olan kamunun güçlü desteği, faizsiz sigortacılığın da gelişimini destekleyecek en önemli husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI (2012). *Faizsiz Bankacılık Standartları*, çev: Mehmet Odabaşı ve İshak Emin Aktepe, TKBB Yayın.
- AKBAY, O. S., (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Sigortacılığın Tarihçesi*, Kaya, F., (edt.), *Sigortacılık*, İstanbul.
- ALTINTAŞ, K. Murat (2016). “Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, Cilt:16, Yıl:16, Sayı: 2, s.115-142.
- ASLAN, Hakan (2015). “Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2015, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, s.94.
- BDDK, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu), (2014). *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu*, 21-23 Aralık 2013, Ankara.
- BEŞER, F. (1995). *Sosyal Riskler, Sigorta ve İslam*, İstanbul: Nun Yayıncılık,
(http://sosyalsiyaset.net/documents/sosyal_riskler_sigorta_ve_islam.htm Erişim: 19/05/2014)
- ÇEKİCİ, M. E. ve İNEL, M. N.,(2013). “Türk Sigorta sektörünün Direkt Prim Üretimlerinin tahmin Teknikleri İle İncelenmesi”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 34, s.135-152
- ÇİPİL, M. (2003). “Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması”, *Hazine Dergisi*, 16, s.61-88.
- DALKILIÇ, Nilüfer ve Ayşen Altun ADA (2014). “Sigortacılıkta Tekafül Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Sigorta Araştırmaları Dergisi*,(10), s.39-53.
- ELBEYLİ, M. Ü. (2001). *Sigorta ve Sigorta Pazarlaması*, (2. Baskı), İstanbul, s.18.
- ERERDİ, H. C. (1998). *Sigortacılığımızın Tarihi*, İstanbul: Commercial Union Sigorta Yayını.
- GENÇOSMANOĞLU, E. (2003). *Dünden Bugüne Sigortacılık*, www.hazine.gov.tr/makaleler/80yildergi.pdf, (Erişim Tarihi: 15.08.2017).
- HAMMAD, Nezh. (1996). *İktisadî Fıkıh Terimleri*, Recep Ulusoy(çev.), İstanbul: İz Yayıncılık, s.103.
- JAFFER, Sohail (2013). *Takaful: Strong Growth Perspectives in Europe*, *World Commerce Review*, December, http://www.worldcommercereview.com/publications/article_pdf/ Erişim tarihi : 26/06/2017
- JAMALDEEN, Faleel (2012). *Islamic Finance for Dummies*, New Jersey John Wiley&Sons.
- KHAN, Muhammad Akram (2003). *Islamic Economics and Finance: A Glossary*, , 2nd Edition, London: Routledge Printing.
- KUMCU, Yağmur ve Sevgi AKINCI (2017). *Finans Piyasalarında İslami Bankacılık ve Faizsiz Sigortacılık; Türkiye Örneği*, *Econ World 2017@Paris Proceedings*, July 25-27, 2017; Paris, France, s.21.
- ÖZÜDOĞRU, Haşim (2017). “Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi”, *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (Bafad)*, Yıl:2017 Cilt 4 Sayı:1
- SHANMUGAM, Bala ve Zaha Rina ZAHARI (2010). *A Primer on Islamic Finance*, The Research Foundation of CFA Institute, s.70.
- Swiss Re, *Sigma World Insurance in 2016: Steering Towards Recovery*, No:4/2015.
- TAŞ, K. Merve (2015). “Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, Yıl:14 Sayı:27, s.133-148
- TOLEFAT, A.K. & M. Asutay (2013). *Takaful Investment Portfolios: A Study of Composition of Takaful Funds in the GCC and Malaysia*, John Wiley&Sons, Singapore, s.46-47.
- www.segem.org.tr, *Sigorta Acenteleri Teknik Personel Eğitimi Ders Notları*, (Erişim Tarihi 25/08/2017)
- www.tsb.org.tr;erişim tarihi 09/09/2017.
- www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/09/01/faizsiz-sigorta-korfezi-cekecek; Erişim tarihi: 05/09/2017.
- <http://www.milliyet.com.tr/sigortacilikta-da-faizsiz-donem-ekonomi>, erişim tarihi:05/09/2017
- YANPAR, Atıla (2014). *İslami Finans: İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*, İstanbul: Scala Yayıncılık, s.258-259.
- YILDIRIM Figen ve Özlem D. BAŞAR (2013). *Marka Sloganları Türkiye Sigorta Pazarı’na İlişkin İçerik Analizi*, İstanbul: Beta Yayınları, s.61-64.